

Мотрич В. А.,

*аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ БОРОТЬБИ З ПОДАТКОВИМ УХИЛЕННЯМ: ІСТОРИЧНІ УРОКИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Податкове ухилення є глобальною проблемою, що загрожує стабільності економічних систем та фінансовій безпеці держав. Його історичні форми змінювалися відповідно до трансформацій фіскальної політики та правових механізмів контролю. Від корупційних схем *publicani* в Римській імперії до складних офшорних комбінацій транснаціональних корпорацій у XXI столітті, проблема ухилення від сплати податків залишається актуальною і потребує комплексного наукового аналізу [5].

Досвід минулих епох демонструє, що ефективність боротьби з ухиленням значною мірою залежить від централізації, прозорості фіскальних процедур та наявності дієвих правових механізмів. Податкові реформи імператора Августа в Римській імперії дозволили усунути корупційну діяльність приватних збирачів податків завдяки запровадженню державного контролю [1]. У середньовічній Венеції впровадження спеціальних аудиторських комісій та механізму подвійного контролю стало основою для подальшого розвитку державного фінансового нагляду [6]. У XIX–XX століттях формування інституцій податкового контролю у Великій Британії та Сполучених Штатах заклало фундамент сучасної системи фіскального нагляду, що базується на електронних деклараціях та автоматизованому обліку [4].

Сучасний етап розвитку глобальної економіки супроводжується новими викликами у сфері податкового регулювання. Зокрема, технологічний прогрес сприяє створенню інноваційних інструментів ухилення, серед яких ключове місце займають анонімні криптовалюти та цифрові платформи. Використання криптоактивів, таких як *Monero* та *Zcash*, унеможливорює ідентифікацію фінансових потоків, що суттєво ускладнює державний контроль [2]. Транснаціональні корпорації, зокрема *Google* та *Meta*, застосовують юридичні прогалини міжнародного права, використовуючи механізм подвійного нерозміщення доходів, що дозволяє уникати податкових зобов'язань [8].

Правові механізми боротьби з ухиленням від оподаткування у сучасних умовах ґрунтуються на міжнародних стандартах, розроблених

ОЕСР та Європейським Союзом. Автоматичний обмін фінансовою інформацією відповідно до стандарту CRS забезпечує міждержавний контроль за доходами резидентів, а ініціатива BEPS спрямована на ліквідацію схем трансфертного ціноутворення, які дозволяють корпораціям зменшувати податкове навантаження через офшорні юрисдикції [10]. У національному правовому полі кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків є важливим елементом протидії правопорушенням. Водночас ефективність цієї норми значною мірою залежить від якості доказової бази та можливостей фінансового моніторингу [9].

Інтеграція технологій штучного інтелекту у фіскальні системи відкриває нові перспективи боротьби з податковими правопорушеннями. У Європейському Союзі платформа *ClearView* аналізує транзакції та виявляє підозрілі фінансові операції у режимі реального часу [3]. В Україні поступово впроваджується аналогічний підхід, проте масштабність таких ініціатив обмежується недостатнім рівнем технічного забезпечення та кваліфікації фахівців [7].

Податкове законодавство повинно адаптуватися до сучасних економічних умов та враховувати історичні уроки. Централізація податкових баз даних, впровадження штучного інтелекту для аналізу транзакцій та посилення міжнародної координації є ключовими кроками на шляху до ефективної фіскальної політики. Впровадження принципу подвійного контролю, що був успішно застосований у середньовічній Венеції, може стати основою для створення автоматизованих систем моніторингу фінансових потоків. Досвід Римської імперії, де централізація податкового адміністрування дозволила зменшити рівень корупції, підтверджує необхідність ліквідації посередницьких ланок у зборі податків [1].

У сучасних умовах глобалізації ефективна боротьба з податковим ухиленням можлива лише за умови комплексного підходу, що поєднує правові реформи, міжнародне співробітництво та інноваційні технології. Україна має зосередити зусилля на гармонізації податкового законодавства з європейськими стандартами, розширенні автоматизованих механізмів моніторингу та розвитку міждержавної координації у сфері обміну фінансовою інформацією. Лише інтеграція історичних підходів, сучасних правових механізмів та технологічних рішень дозволить створити стійку податкову систему, здатну протистояти викликам глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Braudel F. *Civilization and Capitalism, 15th–18th Century*. Berkeley: University of California Press, 1992. 640 p.
2. Chainalysis. Звіт про криптовалютні операції 2023. Нью-Йорк, 2023. URL: <https://www.chainalysis.com> (дата звернення: 10.03.2025).

3. ClearView: платформа аналізу фінансових ризиків. Europol, 2020. URL: <https://www.europol.europa.eu> (дата звернення: 10.03.2025).
4. Internal Revenue Service. Internal Revenue Code. Washington, 1913. URL: <https://www.irs.gov> (дата звернення: 10.03.2025).
5. Вебер М. Економіка і суспільство. Київ: Основи, 2002. 560 с.
6. Генуезький митний кодекс 1316 р. Генуя, 1316.
7. Державна податкова служба України. Система "AI-Аудитор". Київ, 2021. URL: <https://tax.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2025).
8. Директива ЄС DAC7: про оподаткування цифрових платформ. Брюссель, 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu> (дата звернення: 10.03.2025).
9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
10. Організація економічного співробітництва та розвитку. Проект BEPS. Париж, 2013. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps> (дата звернення: 10.03.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-35>

Омельчук В. М.,
аспірант кафедри юриспруденції
Чернівецького інституту
Міжнародного гуманітарного університету
м. Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ ФУНКЦІЙ ЩОДО УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДЕРЖАВІ

Контроль за управлінням корпоративними правами держави є надзвичайно важливим інструментом у контексті забезпечення найвищого рівня ефективності задоволення державних та суспільних потреб. Корпоративні права держави є одним із об'єктів державної власності, що надає відповідний дохід у бюджет України. Окреслюючи проблематику даного питання варто розпочати з того, що саме наявність державної частки у статутних капіталах господарських товариств дає можливість державі впливати на управління такими товариствами, на розподіл прибутку та одержання дивідендів чи чистого прибутку; а також контролювати ефективність діяльності у частині реалізації належних корпоративних прав [1]. Саме тому,